

Zárójelentés

Kutatási beszámoló

Beszámolónkban a még 2001-ben megtervezett és nemzetközi együttműködésre is számító programunk várható eredményeit és ütemezéseit próbáljuk követni.

A tervet időközben ugyan némely ponton módosítani kellett (e módosítások legfőbb oka az volt, hogy az újabb tapasztalatok és eredménynek kitérőket implikáltak), a munka egészében mégis a kitűzött programhoz igazodik.

1.) Munkánk legnagyobb és valószínűleg legértékesebb részét az alapkutatás jelentette. A program támogatásával a következő helyeken végeztünk könyvtári és levéltári kutatást:

Nürnbergben: Stadtarchiv, Nürnberg (Viskolcz Noémi), Germanisches Nationalmuseum (Ötvös Péter);

Wolfenbüttelben: Herzog August Bibliothek (Ötvös Péter);

Bécsben: Österreichische Nationalbibliothek, Staatsarchiv, Universitaetsarchiv (Ötvös Péter, Viskolcz Noémi, Keserű Bálint);

Münchenben: Bayerische Staatsbibliothek (Ötvös Péter, Viskolcz Noémi);

Wroclawban: egyetemi könyvtár és levéltár (Viskolcz Noémi, Hankó Péter).

E forrásanyag – *A dunai költőiskola és magyarországi vonatkozású szövegei* (Catharina von Greiffenberg, Sigmund von Birken és környezetük, a soproni Sowitsch Kristóf és a kör egyéb magyarországi kapcsolatainak anyagát összegyűjtötték, jórészt kommentált formában, kb. 16 ív) - egy részét számítógépen rögzítettük, és feldolgozását folyamatosan végeztük-végezzük, és sajtó alá rendezzük.

2. Munkánk fontos eredményeként tartjuk számon, hogy PhD-hallgatóinkat sikeresen bevontuk a kutatásba: Karnitscher Tünde és Hankó Péter önálló publikációkkal és előadásokkal léptek elő:

- a. befejeződött a sziléziai barokk misztikus irodalom egy fejezetének, Johann Theodor von Tschesch (1595-1649) két terjedelmesebb levelének (lektorált) átírása. A közlésre szánt dokumentumokat időközben kiegészítettük még egy fontos Tschesch-irattal (*Kurtzer und einfältiger Bericht von der einigen wahren Religion etc.* Amsterdam, 1646.). A munka során szükségesnek látszott ugyanis a levelek (*Sendbriefe*) propagandájának vallásfilozófiai kontrollja is. Az értelmezéssel kísért kétnyelvű szövegek fordításán és közreadásán Karnitscher Tünde folyamatosan dolgozik, megjelenése a szegedi sorozatunkban, a *Fiatal Filológusok Füzeteiben* 2006-ban várható.
- b. Hankó Péter a wolfenbütteli nemzetközi Johann Arndt-konferencián mutatkozott be sikeresen referátumával 2005 októberében, melyet az ugyancsak a *Fiatal Filológusok Füzetében* megjelent Arndt-fordítására alapozott (59. Wolfenbütteler Symposion: 450. Geburtsjahr von Johann Arndt (1555-1621) und 400jähriges Jubiläum des Erscheinens des ersten Buches der „Vier Bücher von wahren Christentum“ Gemeinschaftsveranstaltung der Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel, der Evangelisch-lutherischen Landeskirche Braunschweig und der Historischen Kommission zur Erforschung des Pietismus)

3.) Viskolcz Noémi 2003-ban egy tanulmányban összegezte a térségünkbe többek között Sziléziából is eljutott próféciák és jövendölések magyar irodalmi beépülését *Jövendölések és váradalmak 17. századi protestáns irodalmunkban* címmel (in *A harmincéves háború prófétái és chiliasztái*, *Fiatal Filológusok Füzetei*, Korai újkor 4., Szeged, 2003.)

A pályázat időtartama alatt átdolgozta és sajtó alá rendezte *Válság és publicisztika: egy heterodox csoport olvasmányai a harmincéves háború idején* című (2000-ben benyújtott és 2001-ben megvédett) doktori disszertációját. Az OTKA támogatásával 2004 januárjában Wrocławban (Breslau [Boroszló]) dolgozott s a pályázat keretében általa vállalt részfeladaton is fontos eredményeket ért el: a programunkban kiemelt helyen szereplő Johann Theodor von Tschesch és a lelkes Böhme-követő és biográfus Abraham von Franckenberg (1593-1651) közös reformprogramjának (*Trewhertzige Erinnerung an die evangelische Priesterschaft in Deutschland*) részletes elemzését is elvégezte és önálló fejezetként beépítette könyvébe. A kb. 35 íves kötet támogató szaklektori véleménnyel az Akadémiai Kiadónál van, megjelenése 2006 tavaszi könyvvásárra várható.

Viskolcz Noémi az OTKA támogatásával rövid nürnbergi tanulmányúton is részt vett 2004-

ben. Célzott levéltári kutatásának mintegy melléktermékeként talált egy ismeretlen Szenci Molnár Albert levelet és két albumbejegyzést is tőle. A levél újabb adalékot szolgáltat a latin-magyar szótár kiadásához, az egyik Molnár bejegyzés pedig egy ritkaságot, kottasort is tartalmaz. A kutatás hozadéka volt egy nagyobb ívű tanulmány a Ráday Évkönyvben *Hanau és Oppenheim művelődéstörténeti jelentőségéről a korai újkorban*. Viskolcz Noémi 2003-ban a *Bavarica in Ungarn. Quellen und Strukturen der Kulturvermittlung von Bayern ins historische Ungarn vom 17. bis zum 19. Jahrhundert* című konferencián *Die Nürnberger Druckerfamilie Endter und ihre Beziehungen zu religiösen Schwärmern* címmel tartott előadást.

2004-ben két konferencián tartott előadást, az előadások szerkesztett szövegei megjelentek illetve sajtó alatt vannak (A hitviták műfajai, argumentációja, funkciói, Miskolc, 2004. március 25-26.; ill. Konferencia Szenci Molnár Albert Szótára megjelenésének 400. évfordulójára, Budapest, 2004. október 29.) 2005-ben Münchenben hangzott el tőle előadás *Ein Rechtsstreit über das Mausoleum* címmel (Barock und Aufklärung in Ungarn und in Deutschland Neue Quellen und Forschungsansätze zum strukturgeschichtlichen Vergleich unter besonderer Berücksichtigung des süddeutschen Raumes).

4.) A témavezető Ötvös Péter 2003-ban egyrészt Münchenben tartott előadást: *Formen der Büchervisitation auf deutschem Sprachgebiet* címmel, másrészt a debreceni nemzetközi konferencián *Briefwechsel in gemischter Sprache* címmel (2003. október 27-29.).

2004-ben két konferencián tartott előadást. Az OTKA-programban vállalt kutatásának egy fejezetét Münchenben mutatta be (Hungarica in Bayern. Internationales Symposium. Quellen und Strukturen von Beziehungen zwischen dem süddeutschen Raum und dem historischen Ungarn von 16. bis zum 19. Jahrhundert, 11-12. 11. 2004). Az előadás - *Auf dem Wasserweg nach Ungarn. Krieg und Poesie auf dem Donau-Strand* - szerkesztett szövege 2006-ban jelenik meg a müncheni Ungarn Jahrbuchban. Programunktól nem függetlenül, egyenesen a témavezető javaslatára sikerült kialakítani az Országos Széchényi Könyvtár, az Arbeitskreis für Siebenbürgische Landeskunde és az Abteilung für Neuere Geschichte am Historischen Seminar der Eberhard-Karls-Universität közös szervezésében megrendezendő 2005. novemberi müncheni konferencia programját: Barock und Aufklärung in Ungarn und in Süddeutschland (Neue Quellen und Forschungsansätze zum strukturgeschichtlichen Vergleich). Ezen előadást is tartott *Literatur und Gotteserkenntnis* címmel.

A Sigmund von Birken és Catharina Regina von Greiffenberg szorosabb költői kapcsolatát bemutató német nyelvű dolgozat már sajtó alatt van: *Ideologie der Formen. (Rhetorik und Ideologie in der frühen Neuzeit unter besonderer Berücksichtigung des deutschen Sprachraums und seiner Ausstrahlung nach Ungarn).*

5. Keserű Bálint Jakob Böhme munkásságának és az 1625-ben halálával lezárult életmű – közvetlenül ezutáni – továbbélésének, különösen a követők első, sziléziai generációja írásainak alapos megismerése érdekében az egész beszámolási időszakban szemináriumokat vezetett (részben ezekből nőtt ki néhány publikálásra kész anyag). Ilyen volt a kiváló német egyháztörténész, Emanuel Hirsch *Geschichte der neuern evangelischen Theologie* c. munkája II. kötetének megbeszélése és a Böhmével meg a radikális pietizmussal foglalkozó fejezetek gondos magyarra fordítása (teológus szakember, Csepregi Zoltán közreműködésével); az amerikai germanista Andrew Weeks professzor szegedi nyári előadásain való aktív részvételünk és új könyveinek megvitatása; Joachim Telle cikkei és rendelkezésünkre bocsátott kéziratanyaga alapján Abraham von Franckenberg – részben máig nem publikált – írásainak megismerése; Theodor von Tschesch német irodalomtörténetekben is figyelmen kívül maradt korai traktátusainak elemzése (a két 'reform-írás' kiadásra való előkészítésével párhuzamosan); referálási időszakunk végén ilyen volt a 2005. októberi, wolfenbütteli Johann Arndt-konferencia előadásairól, vitáiról a résztvevő Hankó Péter beszámolójának megbeszélése. Ebbe a speciálszeminárium-sorozatba nem egyszer iktattunk be 'retrospektív tárgyú' foglalkozásokat a 17. századi spiritualizmus késő-középkori és különösen a reformációhoz kapcsolódó áramlatairól/gondolkodóiról; néhányukról – így Sebastian Franckról vagy Valentin Weigelről – több alkalommal is.

Általunk szervezett konferenciák és tudományos tanácskozások:

1. 2002. április *Internationales Pietismus-Symposion*, Szeged, ezen többen is előadással vettünk részt:

Ötvös Péter: *Die inspirierte Poesie des Barock*

Viskolcz Noémi: *Johann Theodor von Tschesch und Die treuhertzige Erinnerung an die evangelische Priesterschaft in Deutschland*

2. 2003. május 15-18. *A magyar költészet műfajai és formatípusai a 17. században*, Szeged

A konferencia azonos című kötete megjelent, szerkesztette Ötvös Péter, Szilasi László, Pap Balázs, Vadai István, Szeged, 2005.

3. 2005. október 13-15. Szeged: Gerhard F. Strasser (Professor emeritus of German and Comparative Literature, The Pennsylvania State University) részvételével a mesterséges nyelvekről a korai újkorban. Strasser professzor két előadást tartott:

Von der Lingua Academica und den Sprachen Utopias zu Versuchen weltweiter Kommunikation im 17. Jahrhundert

Ein Ende von Babel? Versuche mit Universalsprachen in der Frühen Neuzeit

4. 2005. december Szeged: Hermann E. Stockinger (Wien, Philosophisches Institut) részvételével két napos szeminárium a hermetikus tradícióról.

Az időszak végére tervezett, az eredményekről számot adó és azokat megvitató nemzetközi konferenciát újból el kellett halasztanunk. Úgy gondoljuk azonban, hogy a tervidőszak elején megrendezett (általunk szervezett) ülészekok és az egyéni meghívások pl. Gerhard F. Strasser professzor ezt a hiányt mindenképp pótolták. A konferenciát valóban csak elhalasztottuk, több vezető tudós jelezte részvételi szándékát, például Hans-Georg Kemper és munkatársai, de egyeztetésbeli problémák miatt 2006 őszén találkozunk Szegeden.